

Кіндрат Ангеліна Михайлівна,
здобувачка ступеня вищої освіти магістра
інституту заочного та дистанційного
навчання Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович,
завідувач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Забезпечення прав і свобод людини вимагає не лише проголошення їх у законі, а й створення дієвих інституційних механізмів контролю, координації та відповідальності органів державної влади. З конституційно-правової точки зору дослідження сприяє удосконаленню системи державних гарантій прав людини через практичне застосування статей 3, 8, 55, 64 та 102 Конституції України, що закріплюють верховенство права, невідчужуваність прав і відповідальність держави перед людиною. Аналіз ефективності механізмів управління у цій сфері дозволяє визначити, наскільки узгоджено діють законодавчі, виконавчі та судові органи у захисті прав людини та які інституційні реформи потрібні для зміцнення демократичних засад державного управління.

Права людини в умовах війни – це невід’ємна від прогресивного сучасного соціуму цінність; вона виступає ключовим об’єктом конституційного і нормативно-правового регулювання, що є безумовною функцією національного законодавства. Під час озброєного конфлікту пріоритетність дотримання прав людини є не лише свідченням досягнення високого рівня демократії у державі, ступеня розвиненості суспільства, а й індикатором визнання громадян найвищою соціальною цінністю, національним пріоритетом. Враховуючи незмінну важливість особистості та відсутність ефективних механізмів, інструментів та сталих принципів реалізації прав людини під час війни, визнаних на всіх рівнях регулювання суспільних процесів, зокрема не лише на національному, а й на глобальному міждержавному, дослідження обраної проблематики доцільно продовжувати [1, с. 282].

Дотримання основних прав і свобод людини і громадянина перестали бути компетенцією конкретної країни, а стали справою всього міжнародного співтовариства, оскільки вже тривалий час є важливішим завданням багатьох держав світового співтовариства. Завдяки підвищеній стурбованості й увазі міжнародної спільноти до цих питань в різний час авторитетними міжнародними організаціями прийнято близько 300 декларацій, конвенцій, хартій. Міжнародно-правові акти в галузі прав людини, як правило,

розглядають як міжнародні стандарти, бо вони розробляються на підставі звичаєвих норм, що сформувалися внаслідок визнання державами юридичної сили правил поведінки, які були проголошені Генеральною Асамблеєю ООН у вигляді декларацій чи рекомендацій. Україна як держава-засновниця ООН узяла на себе зобов'язання у галузі міжнародного співробітництва для сприяння підвищення загальної поваги й дотримання прав людини і основних свобод. Ціла низка міжнародно-правових актів стала базисом для Конституції України [2, с. 76].

Механізм захисту прав і свобод може бути детермінований як відкрита система базових інститутів прав і свобод, які: визначені нормами міжнародного права; гарантуються державою і міждержавними об'єднаннями; реалізуються в діяльності спеціально утворених міжнародних судових органів. З позицій методології державного управління характеристики механізмів захисту прав людини (МЗПЛ) доцільно визначати через особливості діяльності органів державної влади, зокрема, правовий статус, структуру, взаємодію з іншими органами влади, визначенням впливу зовнішнього середовища на об'єкт та суб'єкт регулювання. Наразі, зважаючи на особливості європейського вибору України однією з найважливіших сфер публічного управління виступають права і свободи людини, оскільки саме в цій сфері сформовано ефективний механізм імплементації базових гарантій як через низку міжнародних договорів універсального та регіонального характеру, ратифікованих переважною більшістю країн, так і через систему контрольних та правоохоронних органів, а також правозахисних організацій. Важливу роль у цьому процесі відіграє Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, й відповідно, Європейський Суд з прав людини, що функціонує у правовому полі Конвенції та інших міжнародних угод у сфері прав людини [3, с. 31].

Стаття 3 Конституції України регламентує, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Права громадян та їх гарантії відображають зміст, функціональні обов'язки і стратегічну спрямованість діяльності держави, яка, як учасник соціально-економічних відносин, не лише зобов'язана виконувати певні функції, а й нести відповідальність перед людиною за свою діяльність. Таким чином, утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, в тому числі в умовах воєнного стану. Організація взаємодії між державою і громадянами може зазнавати трансформацій під тиском глобальних соціально-економічних тенденцій, зовнішніх факторів чи внутрішніх змін, до яких належать і процеси введення надзвичайного чи воєнного стану. Проте Конституція, будучи найвищим законом в Україні та маючи потужний регуляторний потенціал, надає пріоритет правам людини над потребами чи інтересами держави, що є свідченням модифікації відносин між зазначеними суб'єктами та стверджує про виведення на якісно новий рівень механізму реалізації прав громадян в умовах сучасного соціуму [1, с. 284].

З метою забезпечення прав людини у світі створено міжнародний механізм захисту прав людини. На сучасному етапі це питання також є досить

актуальним в Україні, що зумовлено особливостями геополітичної ситуації. Від того наскільки чітко сформована в науці та реалізована в праві концепція захисту прав людини і громадянина залежить правова захищеність українських громадян. Внаслідок протиправних дій терористів на Сході України порушуються права і свободи людини, не лише майнові, житлові, трудові права, але й такі невід'ємні права людини, як: право на життя, на особисту недоторканість, на свободу пересування та вільний вибір місця проживання тощо. Права та свободи людини сформовані внаслідок чисельних історичних передумов, що розвинули психологічну потребу людини вільно використовувати свої можливості міркувати, виражати думки, займатися творчістю, самовиражатися, працювати тощо. Місце, що посідають права людини в усіх сферах життя суспільства, більшою мірою визначається рівнем соціально-економічного розвитку країни, історичними традиціями та законодавчим регулюванням, особливостями менталітету громадян та культурою (у тому числі й політичною) цього суспільства. Більш того, важливим показником розвитку будь-якої держави є ситуація, що склалася з правами людини. Для країн, що встали на шлях демократичних перетворень, становлення і розвиток правової, соціальної, демократичної держави та орієнтовані на демократичні правові цінності, проблеми прав людини, їх захист та охорона є надзвичайно важливим питанням державної політики та фактором сталого розвитку країни взагалі [4, с. 42].

Окремі складові контролю за порушенням прав людини узагальнені не лише у джерелах МГП, а й у європейському праві прав людини, яке ґрунтується на положеннях Конвенції про захист прав людини, і основоположних свобод. Саме цей документ закріплює комплекс основних прав і свобод людини, кримінально-процесуальні гарантії їх дотримання та реалізації. Для захисту цих прав і свобод заснований Європейський Суд з прав людини, юрисдикція якого поширюється на всі справи і рішення якого є обов'язковими для всіх державучасниць Конвенції. Саме у практиці європейського права прав людини визначено аспекти переслідування осіб, винних у найтяжчих порушеннях прав людини. Цей аспект правовідносин сформульовано у практиці ЄСПЛ як так зване «процедурне зобов'язання» відповідно до ст. 2 та 3 Конвенції. Кримінальна складова цього процедурного обов'язку також безпосередньо згадується Судом: «Суд багато разів зазначав, що ефективна судова система, якої вимагає стаття 2, за певних обставин повинна включати звернення до кримінального права». До інших міжнародних документів, що закріплюють права людини, належать і такі, як Європейська соціальна хартія (1961 р.), Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню (1987 р.). Важливим каналом затвердження прав і свобод людини і громадянина в європейському регіоні є діяльність Організації з безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) [1, с. 288].

Таким чином, ефективність механізмів державного управління у сфері дотримання прав людини визначається здатністю держави забезпечувати

реальне виконання конституційних гарантій, незалежність контролюючих інституцій та взаємодію органів влади з громадянським суспільством. Конституційно-правовий аспект полягає в тому, що саме Конституція України виступає основою для формування системи органів і процедур, які мають забезпечувати охорону прав і свобод людини, а також ефективний судовий, парламентський та адміністративний контроль. Разом з тим, результативність цих механізмів залежить від їх практичної реалізації: насамперед, від рівня професійності посадових осіб, дотримання принципу верховенства права та прозорості діяльності державних структур. Підвищення ефективності можливе через впровадження цифрових інструментів моніторингу, розвиток інституту омбудсмана та узгодження національної практики із стандартами Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Моца А. А. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022. С. 280-291. URL: <https://surl.li/pcqrcp>
2. Мішко М. С., Демиденко В. О. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. 2021. С. 76-79. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8ebc592f-0445-4018-8c37-d941b2513ca6/content>
3. Баштанник А. Г. Механізм захисту прав і свобод людини у контексті реалізації положень конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. С. 29-34. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/355/311>
4. Петреченко С. А. Теоретико-правовий аспект визначення механізму забезпечення прав людини та особливості їх реалізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. С. 41-45. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/download/236746/235294>

Кобелєва Анна Віталіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 202 навчальної групи навчально-
наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович,

завідувач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

**ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ,
ЖОРСТОКОГО ТА НЕЛЮДСЬКОГО ПОВОДЖЕННЯ:
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА**
Заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує